

Näyttelijäliitto
Skådespelarförbundet

TAKU
Taide- ja kulttuurialan
ammattijärjestö

M
Muusikkojen liitto

Teme Teatteri- ja media-
työntekijöiden liitto

Selvityshenkilö Mikko Kuusela

Kulttuurialojen neuvottelukunta KALNin näkemys yhdistelmävakuutuksen toteuttamiseksi.

Kulttuurialojen neuvottelukunta KALN edustaa kattavasti suomalaista kulttuurikenttää ja siellä toimivia. Yhdessä edustamme noin 30 000 luovien alojen työntekijää ja ammattilaista. Neuvottelukuntaan kuuluu Suomen Journalistiliitto, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme, Muusikkojen liitto, Näyttelijäliitto, Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ja SAK. Haluamme esittää oman näkemyksemme siitä, miten yhdistelmävakuutuksesta tulisi säätää ja mitä siinä pitäisi ottaa huomioon.

Yhdistelmävakuutus

Suomessa työskentelee kasvava joukko ihmisiä, jotka työllistyvät sekä palkansaajina että yrittäjinä tarjotusta työstä riippuen ja jotka nykyisellään eivät pysty vakuuttamaan työtänsä työttömyyden varalta kokonaisuutena. Osa tuloista ei ole minkään vakuutuksen piirissä. Tällaiseen tulonmuodostukseen kuuluu ominaispiirteenä, että mm. työmäärää, työn kestoa, työn ajankohtaa ja palkkion suuruutta on vaikea ennakoida, samoin mahdollisen työttömyyden ajankohtaa.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus valmistelee yhdistelmävakuutusta ”parantaakseen niiden henkilöiden sosiaaliturvaa, jotka toimivat samaan aikaan yrittäjinä ja palkansaajina”.

Tällä hetkellä työttömyysturvassa tehtävä jako perustuu palkansaajiin ja yrittäjiin. Ne, jotka työllistyvät sekä palkansaajina että yrittäjinä, eivät tällä hetkellä pysty vakuuttamaan kaikkea ansiotuloaan kokonaisuutena, eikä työssäoloehto kerry kokonaisuuden – työsuhteisen työn ja toimeksiantojen – perusteella. Lisäksi apurahatyötä ei vakuuteta työttömyyden varalta eikä apurahalla työskentely kartuta työssäoloehto, vaikka monille luovien alojen ammattilaisille apurahat ovat keskeinen osa toimeentuloa.

Yhdistelmävakuutus, joka huomioisi sekä palkkatyön, yrittäjänä tehdyn työn sekä apurahat, kohentaisi niiden ihmisten asemaa, jotka saavat tuloja edellä mainituista tulonlähteistä, mutta eivät tällä hetkellä täytä palkansaajan tai yrittäjän työssäoloehto erikseen arvioituna, vaan täyttäisivät työssäoloehdon, jos kaiken ansiotyön voisi laskea yhteen, teki töitä missä asemassa tahansa – palkansaajana, yrittäjänä tai apurahalla.

Rahoitus

Yhdistelmävakuutukselle on tärkeä taata riittävä ja realistinen rahoitusmalli. Rahoituksen tulee vastata nykyistä palkansaajien ja yrittäjien työttömyysturvan rahoitusmallia, ja samalla vakuutusmaksujen on oltava kohtuullisia suhteessa henkilön ansiotasoon.

Työttömyysturvassa itsensä työllistäjät ja mahdolliset tulevat yhdistelmävakuutuksen ottajat on samaistettavissa työntekijöihin, mitä tulee riskinkantokykyyn ja kilpailuasetelmaan. Siksi yhdistelmävakuutuksen osalta tulisi harkita tilaajavastuun kaltaista elementtiä, jossa siinä tapauksessa, että

ko. toimeksisaaja ei ole vakuuttanut tehtävää työtä itse, olisi palkkion maksajan velvollisuus huolehtia vakuutusmaksusta. Tätä voisi soveltaa esimerkiksi tietyn kynnysarvon alittavissa palkkioissa, joissa työstä maksettu hinta alittaa vastaavan palkan määrän sivukuluineen ja on selvää, ettei palkkion saaja voi maksaa vakuutusmaksuja ainakaan täysimääräisinä. Tällä hetkellä järjestelmä kannustaa teettämään työsuhdetyötä lähellä olevan työn toimeksiantosuhteisena, koska sivukuluja ei tarvitse maksaa. Tilanne on epäreilu erityisesti taide- ja kulttuurikentällä toimiville itsensä työllistäville freelancereille, joilla ei tosiasiallisesti ole mahdollisuutta hinnoitella työtään itse.

Yrittäjyyden sivu- ja päätoimisuus

Työttömyysturvalain mukaan työttömäksi määritellään henkilö, joka ei ole työsuhteessa eikä työllistyy yhdenjaksoisesti päätoimisesti yli kahta viikkoa yrittäjänä tai omassa työssä. Työttömyysetuuteen on taas oikeus kokoaikatyötä hakevalla työttömällä työnhakijalla. Työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen siltä ajalta, jona hän työllistyy päätoimisesti yrittäjänä. Toisin sanoen yrittäjistä ainoastaan sivutoimisten yrittäjien on mahdollista päästä työttömyysturvan piiriin työttömyyden kohdatessa. Päätoimisten yrittäjien on taas lopetettava yritystoimintansa kokonaan saadakseen työttömyysturvaa.

Henkilön katsotaan työllistyvän yrittäjänä päätoimisesti, jos toiminnan vaatima työ määrä on niin suuri, että se on esteenä kokoaikatyön vastaanottamiselle. Ellei muuhun arvioon ole aihetta, yritystoiminnan voi osoittaa sivutoimiseksi siten, että on ollut vähintään kuusi kuukautta kyseiseen yritystoimintaan tai omaan työhön liittymättömässä kokoaikatyössä.

Sivutoimisen ja päätoimisen yrittäjän rajanveto aiheuttaa nykyisellään tulkintaongelmia, etenkin luovilla aloilla. Tämä johtaa siihen, että moni saa vastoin käsitystään päätoimisen yrittäjästatuksen jo sillä, että palkkatyön lisäksi on tehnyt muutamia toimeksiantoja. Jotta yhdistelmävakuuttaminen olisi kannattavaa, olisi henkilön, joka työllistyy tarjotusta työstä riippuen joko palkansaajana tai yrittäjänä, voitava luottaa siihen, että työttömyyden hetkellä pääsee työttömyysturvan piiriin. Siksi päätoimisen ja sivutoimisen yrittäjän välillä tehtävä rajanveto on jatkossa oltava selkeä ja ennakoitava.

Ratkaistavat kysymykset:

- Yhdistelmävakuutukselle on tärkeä taata riittävä rahoitus. Rahoituksen tulee vastata nykyistä palkansaajien ja yrittäjien työttömyysturvan rahoitusmallia.
- Työssäoloehdon kertymisessä on syytä voida huomioida kaikki työskentely – työsuhteinen työ, yrittäjätyö, apurahatyö.
- On varmistettava, että yhdistelmävakuutuksen ottaja myös pääsee vakuutuksen turvan piiriin. Sivutoimisen yrittäjän käsitteen tulkintaa on syytä selventää työttömyysviranomaisten tulkintaohjeissa ja on varmistuttava siitä, että työskennellessään yhtäaikaaisesti sekä palkansaajana ja yrittäjänä, ei samalla menetä oikeuttaan etuuteen. Päätösten on perustuttava mahdollisimman tarkkaan tietoon henkilön todellisesta työllistymisestä.
- Aktiivisuudesta ei pidä rangaista ja kannustinloukut tulee poistaa. Pelkkä yrityksen olemassaolo tai satunnaisten toimeksiantojen vastaanottaminen ei saa johtaa työttömyysturvan epäämiseen. Yhdistelmävakuutus on rakennettava siten, että kaikki työ on kannattavaa ottaa vastaan.

Todettakoon, että yhdistelmävakuutus ei ratkaise niiden ihmisten työttömyysturvaa, joiden työskentely ei riitä täyttämään työssäoloehtoita tai jotka jäävät jostain muusta syystä järjestelmän ulkopuolelle.

Kollektiivinen neuvottelu-oikeus

Yhdistelmävakuuttaminen on mahdollista ainoastaan, jos se pohjautuu kohtuullisille vakuutusmaksuille ja ansiotyön palkkiotaso on riittävä kattamaan vakuutuksen. Tällä hetkellä moni itsensä työllistäjä ansaitsee työstään minimin, joka ei riitä kattamaan vakuutusmaksuja. Kollektiivisopimukset ovat tärkeässä roolissa

kohtuullisten työehtojen, kuten palkkiotason varmistamisessa. Toisaalta niiden avulla voidaan varmistua siitä, että itsensä työllistäjistä ei luoda halpatyövoimaa säästämällä sosiaaliturvavakuutusmaksuista, mikä koituisi viime kädessä valtion kustannukseksi.

Euroopan komissio hyväksyi syyskuussa 2022 suuntaviivat EU:n kilpailulainsäädännön soveltamisesta yksinyrittäjien työoloja koskeviin työehtosopimukseen. Suuntaviivat tekevät selväksi, ettei kilpailulainsäädäntö estä itsenäisten ammatinharjoittajien työehtosopimustoimintaa. Komission lainsäädäntöhankkeen valmistumisen jälkeen myös Suomessa on varmistuttava siitä, että kansallinen lainsäädäntö huomioi itsenäisten ammatinharjoittajien oikeuden järjestäytyä ja neuvotella etujensa puolesta, ja ettei muulla lainsäädännöllä rajoiteta itsenäisten ammatinharjoittajien järjestäytymisvapautta. Kollektiiviseen sopimiseen tulee kannustaa.

Omassa työssä työllistymisen käsite poistettava

Henkilön tekemää työtä arvioidaan työttömyysturvajärjestelmässä lähtökohtaisesti työttömyysturvalain palkansaajia tai yrittäjiä koskevien säännösten perusteella. Jos kyse ei ole työ- tai virkasuhteesta tai yrittäjänä tehdystä työstä, muuta työtä arvioidaan työttömyysturvalain niin sanottujen omassa työssä työllistymistä koskevien säännösten perusteella.

Vaikka omassa työssä työllistyminen on osa työttömyysturvalain termistöä, lainsäädännössä tai sen esitöissä ei määritellä, mitä sillä tarkoitetaan. Esimerkiksi apurahatyöskentely elinkustannuksiin tarkoitetun apurahan turvin on yksi omassa työssä työllistymisen muoto. Työttömyysturvalainsäädännön tulkinnanvaraisuuden vuoksi luovien alojen palkansaajat jäävät usein työttömyysturvan ulkopuolelle, koska heidän tulkitaan työllistyneen päätoimisesti omassa työssään.

Omassa työssä työllistymistä koskevat säännökset ovat hyvin samankaltaiset yrittäjiä koskevien säännösten kanssa. Työttömyysturvaetuksien saamisen työvoimapoliittisia edellytyksiä arvioitaessa oma työ rinnastuu yrittäjyyteen, eikä oman työn ja yrittäjyyden käsitteillä ole käytännössä eroa. Työttömyysturvaviranomaiset käyttävät oman työn käsitettä omassa päätöksenteossaan, mikä altistaa työttömyysturvaa koskevat viranomaispäätökset huonosti ennakoitavalle tulkinnanvaraisuudelle. Kun viime kädessä työllistymistä tarkastellaan työsuhteesta tehdyn ja sen ulkopuolelle jäävän työn kautta, on omassa työssä työllistymisen käsitteen ylläpitäminen lopulta helposti harhaanjohtavaa ja näennäistä.

Selkeintä olisi poistaa omassa työssä työllistymisen kategoria laista kokonaan. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan todennäköinen kehityssuunta onkin omassa työssä työllistymisen säännöksistä luopuminen ennemmin kuin sen kehittäminen.

Helsingissä, lokakuun 14. päivänä 2024

Kulttuurialojen liittojen neuvottelukunta KALN

Karoliina Huovila, Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme

Petri Savolainen, Suomen Journalistiliitto

Ahti Vänttinen, Muusikkojen liitto

Elina Kuusikko, Näyttelijäliitto

Nea Leo, Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU